

cooperation programs, which determine the main directions of its activities with Member States and Partner States, in accordance with their interests. The processes have been analysed, some ideas have been pointed out, and some results have been achieved in conclusion.

Keywords: NATO, cooperation programs, strategic concept, geopolitical situation, mechanism opportunities.

Ахмедова Г., докторант кафедри Нової і Сучасної історії країн Європи і Америки, Бакинський державний університет (Азербайджан, Баку), t_hemide@live.com

Цільова оцінка діяльності НАТО (1991–2010–ті рр.)

Вивчено питання які становлять основу діяльності НАТО. Хронологічні рамки статті охоплюють період від 1991 до 2010 року. У статті показано, що НАТО розробляє нові стратегічні концепції, організовує програми співпраці, які визначають основні напрямки діяльності з державами-членами та державами-партнерами, відповідно до своїх інтересів. У статті були проаналізовані процеси, досягнуті деякі результати і висловлені міркування.

Ключові слова: НАТО, програми співпраці, стратегічна концепція, геополітичне становище, можливість механізму.

* * *

УДК 94(420):327.061«2001/2005»

Грубінко А. В.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Тернопільський національний економічний університет (Тернопіль, Україна), gav_tpru@yahoo.com

Позиція Великої Британії з питань зовнішньої політики і політики безпеки ЄС на етапі прийняття Конституційного договору (2001–2005 рр.)

Представлено дослідження участі Великої Британії у процесі розвитку зовнішньої політики і політики безпеки ЄС. Розглянуто стратегію участі в європейській інтеграції урядів Т. Блера. Метою статті став аналіз позиції Великої Британії щодо розвитку системи зовнішньої політики і політики безпеки об'єднання на етапі прийняття Конституційного договору ЄС. Висвітлено проблемні аспекти розвитку СЗППБ у зв'язку з війною в Іраку. У висновках зазначено, що при підготовці Конституційного договору ЄС урядом Т. Блера вдалося відстояти основні позиції, що полягали у врівноваженні посилення СЗППБ і збереження пріоритетів зовнішньої політики держави. Участь у розвитку СЗППБ на етапі прийняття Конституційного договору засвідчила максимально можливий рівень залучення країни до інтеграції, на якій її керівництво могло піти у вказаній сфері за усю історію членства в Європейському Співтоваристві.

Ключові слова: Велика Британія, ЄС, СЗППБ, ЄПБО, Конституційний договір.

Для більш ніж піввікової історії європейської інтеграції відомі як періоди визнаних успіхів, так і явних невдач. Формування Європейського Союзу на рубежі ХХ–ХХІ ст. як досі найбільш доведеної форми регіональної інтеграції супроводжувалося розбудовою її політичної складової у формі Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ). Початок ХХІ ст. поставив якісно нові вимоги до розвитку інтеграційних процесів. Такі актуальні міжнародні проблеми, як поширення міжнародного тероризму, збереження значного конфліктного потенціалу у регіонах близької периферії, виклики процесу найбільшого розширення Співтовариства, різке зростання нелегальної міграції сформували непрості умови його розвитку. Каталізатором готовності держав-членів ЄС проявити послідовність у задекларованому прагненні формувати політичну спільноту якісного нового рівня став процес розробки і спроби прийняття Конституційного договору, який ознаменував досі найвищу точку практичного втілення історичної ідеї об'єднання Європи.

Європейський Союз упродовж декількох останніх років переживає найскладнішу комплексну кризу у своїй

історії, однією з причин якої став початок процесу виходу Великої Британії з його складу (т.зв. процес «Brexit»). Тому важливо проаналізувати здобутки і прорахунки функціонування об'єднання на етапі його конституювання у 2001–2005 рр. в контексті дослідження проблематики участі Сполученого Королівства у СЗППБ ЄС.

Проблема участі Великої Британії у СЗППБ на етапі прийняття Конституційного договору ЄС не знайшла широкого висвітлення в історіографії. Західні дослідники європейської інтеграції І. Бейч, І. Давідсон, Д. Дайнен, П. Ріддел приділили певну увагу її вивченню в контексті аналізу зовнішньої політики урядів Т. Блера. Дослідники Ч. Грант, Дж. Еванс, А. Менон запропонували аналіз ролі країни у розвитку ЄПБО. В російській історичній науці певну увагу дослідженню проблеми приділили британісти А. Валуєв, Н. Капітонова, дослідники історії СЗППБ Д. Данілов, Н. Кавешникова, А. Муслімов, Р. Лобанов, В. Тіхова. В українській історіографії вчені окремо не досліджували зазначену проблему. Серед дослідників участі Великої Британії в євроінтеграції відзначимо В. Крушинського, Д. Кучерука, Н. Яковенко.

Велика Британія як країна, відома особливим досвідом європейської політики та участі в регіональній інтеграції, завдяки приходу до влади у 1997 р. Лейбористської партії отримала унікальну можливість стати в авангарді реформування ЄС. Обрана прем'єр-міністром Т. Блером стратегія регіонального лідерства як запорука підвищення впливу країни у відносинах з США та світових міжнародних процесах контрастувала з попередньою політикою британських урядів і дала сподівання на зміну іміджу Великої Британії як «незручного партнера» в Європі. Активна участь в СЗППБ ЄС, насамперед у формуванні її військової складової – Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО), стала центральним елементом зазначеної стратегії.

Після підписання Ніццького договору в грудні 2000 р. робота з планування нововведень в системі СЗППБ не припинялася. Основні зміни стосувалися ЄПБО, які відповідали франко-британським домовленостям в Сен-Мало 3–4 грудня 1998 р. і прийнятій в Хельсінкі на їх основі в грудні 1999 р. «Головній цілі» Союзу у сфері безпеки та оборони. Перемога лейбористів на парламентських виборах 7 червня 2001 р. засвідчила збереження основних установок зовнішньої політики країни на європейському напрямі. Самі лейбористи оцінювали результати виборів як перемогу стратегії співпраці з Європою і поразку британського ізоляціонізму, натякаючи на крайній євроскептицизм консерваторів [1, с. 281]. Форін офіс очолив Дж. Стро, який характеризував себе як «практичний європеєць». Водночас під час першого виступу в Палаті громад 22 червня 2001 р. міністр зазначив, що найважливішим партнером Великої Британії залишаються Сполучені Штати Америки [2, арк. 97–98]. Стратегія Британії як «сполучного моста» між США і Європою залишалася в силі. Як заявив Т. Блер у листопаді 2001 р., країна матиме вплив в Європі за умови максимального включення в європейські процеси у якості їх лідера [3].

На саміті Європейської Ради в Лаакені 14–15 грудня 2001 р. прийнято два історичних рішення – дано старт миротворчій діяльності ЄС і проголошено скликання Конвенту за майбутнє Європи для розробки нового договору. Тоні Блер в ході саміту не заперечував

можливості прийняття Конституції ЄС [4, с. 11]. Позитивна налаштованість британського уряду до процесів розвитку Євросоюзу сприяла початку нового етапу дискусії про його майбутній устрій.

28 лютого 2002 р. розпочав роботу Конвент. Позиції уряду Великої Британії ґрунтувалися на традиційних постулатах про дотримання принципу «союзу націй» у формуванні устрою об'єднання, передбачали збільшення ролі національних парламентів і повноважень міждержавної Ради ЄС, уникнення надмірної централізації влади Брюсселя. Лондон підтримав запровадження посади постійного голови Європейської Ради і ліквідації системи піврічного президентства, що послаблювало позиції Союзу на міжнародному рівні. Британська сторона наполягала на більш прозорій діяльності Ради ЄС, врахуванні позицій національних урядів, певному посиленні ролі Комісії у підготовці політичних рішень. Лондон підтримав збільшення повноважень Верховного представника ЄС із зовнішньої політики і політики безпеки, створення Європейського оборонного агентства [5].

Необхідність об'єднання зусиль для організації боротьби з міжнародним тероризмом після терактів 11 вересня 2001 р. тимчасово згладила суперечності всередині ЄС і виправдовувала необхідність тісної кооперації з НАТО. В грудні 2002 р. в Брюсселі проголошено відкриту частину домовленостей Європейського Союзу і НАТО, які зафіксували «стратегічне партнерство» між сторонами, підтримку Альянсом ЄПБО, передачу ЄС гарантованого доступу до засобів планування і ресурсів НАТО, що відповідало інтересам Лондона. Однак іракська військова кампанія, ініційована США й активно підтримана керівництвом Великої Британії, поглибила розкол європейських держав на два традиційних угруповання – «європеїстів» і «атлантистів», викликала першу глибоку кризу у відносинах учасників СЗППБ ЄС. Рішення уряду Британії про участь у війні з Іраком як наслідок традиційного слідування у фарватері міжнародних амбіцій США фактично паралізувало СЗППБ ЄС, який не зміг сформулювати єдину чітку позицію щодо конфлікту. Хоча інтервенція в Ірак безпосередньо не стосувалася СЗППБ, засвідчила її слабкість і кризовий стан.

В умовах загострення політичного протистояння щодо Іраку відбулася спроба зміцненого франко-німецького «тандему» ЄС радикально змінити проект ЄПБО без залучення Британії. Франція, Німеччина, Бельгія і Люксембург на неформальному саміті на найвищому рівні в Тервурені 29 квітня 2003 р. звернулися до членів об'єднання з комплексом ініціатив щодо посилення ЄПБО. Запропоновано прийняти концепцію Європейського союзу безпеки і оборони. Однак Лондону за підтримки Вашингтона вдалося нейтралізувати радикальні пропозиції і відновити конструктивний діалог з партнерами. Оприлюднення на початку 2004 р. франко-британських пропозицій щодо формування оперативних бойових груп ЄС засвідчило незмінність загалом проєвропейського курсу тодішнього британського керівництва. Символічно, що у Білій книзі з питань зовнішньої політики 2003 р. серед пріоритетних партнерів держави ЄС поставлено перед США [6, с. 25]. Керівництво країни підтримало прийняття в грудні 2003 р. Європейської стратегії безпеки, розробленої у розпал підготовки Конституційного договору.

Основна частина роботи з розробки нового договору Європейського Союзу відбувалася в ході міжурядової

конференції, яка розпочалася у жовтні 2003 р. і засвідчила складність досягнення консенсусу між сторонами процесу. Однією з центральних тем дискусії стала європейська оборона. Завдяки непоступливій позиції Великої Британії учасникам не вдалося затвердити включення до проекту статті про колективну оборону на випадок зовнішньої агресії. Лондон очікувано наклав вето на пропозиції Парижа і Берліна зі створення постійного об'єднаного командування Союзу. Разом з тим британське керівництво позитивно сприйняло франко-німецьку ініціативу щодо запровадження «структурного співробітництва» в рамках ЄПБО як різновиду механізму поглибленої співпраці провідних держав об'єднання.

Уряд Великої Британії зайняв помірковано-конструктивну позицію, відмовившись від значної кількості поправок і доповнень до тексту проекту, запропонованого Конвентом. Однак це не означало, що лейбористи відійшли від традиційно непоступливої тактики Британії на дебатах з партнерами по ЄС. Із загалом 80 прийнятих до проекту договору поправок, 39 внесла британська сторона. Як зазначив представник королівства в Конвенті, колишній міністр у справах Європи П. Хейн, проєкт договору задовольняв Лондон на 80–90% [7, с. 637]. Велика Британія цього разу уникла політичної ізоляції, віддавши «роль» основних опонентів інтеграції Іспанії і Польщі. На думку британської сторони, новий договір у пропонованому Конвентом вигляді принципово не змінював схеми відносин між державами-членами ЄС і Союзом загалом, адже основним джерелом легітимності для європейських інституцій залишалася саме воля держав об'єднання. Зрештою це підтвердила сама назва документа – не «Конституція ЄС», а «Договір, що встановлює Конституцію для Європи». Новий акт, як і попередні, мав характер міждержавної угоди. Лондон задовольняло збереження повноважень національних парламентів з абсолютної більшості питань інтеграції і посилення міжурядової Ради ЄС. Попри це уряд був вчергове підданий критиці з боку насамперед опозиційної Консервативної партії Великої Британії, керівництво якої вимагало проведення референдуму щодо набуття чинності Конституційного договору на території країни. На той час Т. Блеру вистачило політичного розуміння недоцільності такого кроку.

Після кількомісячної перерви у березні 2004 р. міжурядова конференція відновила роботу з підготовки проекту договору. Тоні Блер, підтвердивши головні вимоги, виявив готовність підписати документ без додаткових застережень і назвав його успіхом для Сполученого Королівства. На черговому саміті Європейської Ради 18 червня 2004 р. в Брюсселі лідери держав ЄС схвалили договір, а 29 жовтня цього ж року в Римі урочисто підписали його. Акт замінював попередні договори ЄС. Головними для посилення СЗППБ стали такі новели: набуття Європейським Союзом статусу єдиної юридичної особи; запровадження посади міністра закордонних справ на правах заступника президента Комісії і голови Ради закордонних справ (ст. I–28, III–296); створення підзвітної йому Європейської служби зовнішніх дій (ЄСЗД); запровадження посади Президента Європейської Ради, який отримав право зовнішнього представництва Союзу (ч.2 ст. I–22); розширення практики голосування кваліфікованою більшістю голосів в Європейській Раді. Уперше передбачено процедуру виходу держави з Союзу.

Зафіксовано створення Європейського оборонного агентства [8, с. 146].

Надання правосуб'єктності Європейському Союзу дозволяло об'єднанню стати повноцінним самостійним суб'єктом міжнародного права. Визначення прапора, гімну, девізу, валюти, офіційного свята Союзу (День Європи) та верховенства права ЄС засвідчило претензії на формування квазідержавної організації. Виражені ознаки наддержавного характеру документа помітні у певній централізації і посиленні інституційного управління СЗППБ. Хоча повноваження ЄС у сфері СЗППБ не були визначальними для європейської громадськості, вони стали потужним аргументом для підживлення євроскептичних настроїв популярськими силами в Європі.

Як видно з тексту договору в частині СЗППБ, керівництво Великої Британії пішло на ряд поступок, але загалом відстояло власну модель інтеграційних процесів. Лондон відкинув вживання терміну «федеральний» в тексті документа, виступив проти заміни терміну «Спільна зовнішня політика» на «Єдина зовнішня політика», який оцінено як замах на суверенне право держави реалізувати відповідну функцію. СЗППБ винесено в окрему компетенцію Союзу (ст. 1–16), хоча де-факто вона залишалася на рівні Союзу і держав-членів. Збережено вирішальну роль парламентів у зовнішній і оборонній політиці. Європарламент дещо розширив свої функції загального політичного контролю, обмежену бюджетну і консультативну. За активної підтримки Британії, яка у 2002 році стала ініціатором «політики сусідства» ЄС, до договору включили окрему статтю про відносини об'єднання з «сусідами» (ст. 1–57). Найбільш суттєвими поступками британської сторони можна вважати згоду на створення посади міністра закордонних справ ЄС, поширення механізму поглибленої співпраці у формі «структурного співробітництва» і голосування кваліфікованою більшістю у Європейській Раді на питання безпеки, створення дипломатичного корпусу Союзу.

За оптимістичними прогнозами ратифікацію договору в усіх державах ЄС планували завершити до кінця 2006 року. Додаткову інтригу у процес затвердження договору на національному рівні вніс Т. Блер, який 19 квітня 2004 р. оголосив про намір провести в країні референдум щодо його ратифікації. Причинами такої різкої зміни позиції стали тиск консерваторів, зростання популярності антиєвропейської Партії незалежності Сполученого Королівства, наближення місцевих виборів і виборів до Європарламенту. Проти Конституційного договору виступила друга за впливом в уряді і партії особа – міністр фінансів Г. Браун. Значний тиск на владу чинила євроскептична преса. Як згадував сам прем'єр-міністр, він мав сумніви щодо успішного ратифікаційного голосування в обох палатах парламенту без проведення референдуму [9, с. 531]. Референдум планували провести не раніше, ніж через рік, тобто після парламентських виборів у травні 2005 р. Вперше в історії Великої Британії згода на ратифікацію договору ЄС ставилася в залежність від політичної кон'юнктури в країні. Існувала велика імовірність, що саме Британія могла стати призвідницею провалу ратифікації. Однак історія пішла неочікуваним шляхом. Громадяни Франції і Нідерландів у травні – червні 2005 р. не підтримали Конституційний договір. Об'єднання увійшло у період політико-правової кризи, плану подолання якої на той час не було.

Британське керівництво отримало зручний привід відкласти референдум, запланований на весну 2006 р. Його негативні результати могли коштувати як мінімум посади Т. Блера, максимум – початку виходу Сполученого Королівства з ЄС задовго до процесу «Brexit». В умовах повної невизначеності майбутнього ЄС керівництво Великої Британії отримало можливість запропонувати своє бачення інтеграційних процесів, яке полягало у необхідності пріоритетного розвитку економічного простору (зони вільної торгівлі), а не політичного об'єднання. Третя поспіль перемога на парламентських виборах 5 травня 2005 р., дала можливість лейбористам продовжити реалізацію власної програми європейської політики. Делікатність питання європейської інтеграції, яке стало традиційно сильним подразником суспільних настроїв, змусила правлячу партію змістити акценти з європейської тематики на глобальні проблеми (зміна клімату, допомога Африці, захист прав людини тощо). На європейську політику уряду Т. Блера все більший вплив мала внутрішньополітична ситуація в державі, яка складалася не на користь самого прем'єр-міністра. Лейбористи відійшли від тактики революційних ініціатив у сфері СЗППБ, яка опинилася на другому плані перед соціально-економічними аспектами євроінтеграції.

Доводиться констатувати, що «конституційна» криза практично не мала значного негативного впливу на розвиток СПБО, більшість новаторських змін в якій була закріплена автономно від Конституційного договору. ЄС продовжив виконання військово-цивільних програм. Водночас позитивна динаміка розвитку СПБО не компенсувала загальної тенденції інституційно-функціонального застою СЗППБ. Зовнішньополітична складова ЄС була змушена функціонувати на основі усталеної практики, яка багато в чому не відповідала змінюваним умовам міжнародного середовища і новим завданням діяльності Співтовариства. Завершення періоду чергового реформування договірної бази ЄС залишило відкритим головне питання – чи здатне об'єднання до подальшого розвитку як потужний учасник міжнародних відносин. Відповідь на нього спробували дати уже в ході прийняття Лісабонського договору ЄС у 2007 році. Для Великої Британії пошуки відповіді на це питання стали складовою частиною подальшого визначення прийнятої моделі європейського об'єднання та місця в ньому країни.

Отже, упродовж періоду підготовки Конституційного договору ЄС роль Великої Британії у розвитку європейської політичної інтеграції була неоднозначною. Уряд лейбористів після підтвердження каденції у 2001 році продовжив активну європейську політику у напрямі формування зовнішньополітичних і військово-цивільних механізмів ЄС. Однак активна участь королівства у війні в Іраку засвідчила можливість британського політикуму пожертвувати інтересами зовнішньої політики країни на європейському напрямі на догоду інтересам союзницьких відносин з США. Лондон використав політичний розкол об'єднання для послаблення опонентів і нав'язування власної позиції щодо розбудови СЗППБ.

Керівництво країни в ході «конституційного процесу» обрало помірковано-конструктивну тактику, погоджуючись прийняти зміни до правової бази ЄС, спрямовані на незначну централізацію управління СЗППБ. Позиціонування Британії як активного учасника інтеграційних процесів дало можливість лейбористам

посісти провідні позиції в ході міждержавної конференції і дієво впливати на формування проекту Конституційного договору ЄС відповідно до своїх інтересів. Уряд Т. Блера відстояв принципи позиції щодо неможливості створення постійного об'єднаного командування сил Союзу, передачі надмірних повноважень у сфері СЗППБ європейським інституціям, збереження вирішальної ролі національних парламентів у питаннях зовнішньої та оборонної політики. Головними поступками Лондона стали запровадження посади міністра закордонних справ Євросоюзу і єдиного дипломатичного корпусу, поширення практики голосування в Раді ЄС кваліфікованою більшістю голосів і механізму поглибленого співробітництва на питання безпеки та оборони, які були покликані посилити ефективність зовнішньополітичної діяльності об'єднання.

Уряд лейбористів внаслідок провалу референдумів у Франції і Нідерландах вдало уникнув очікуваної для країни ролі найбільш проблемного учасника ратифікаційного процесу. Час революційних ініціатив і прагнення до лідерства британського уряду у сфері СЗППБ відходив у минуле. Провал ратифікації конституційного акту ЄС заклав початок періоду прагматизації, а згодом, з приходом до влади у 2010 році уряду Д. Кемерона, і погіршення відносин Великої Британії з Співтовариством, що зрештою призвело до рішення про вихід країни з об'єднання, прийняту на референдумі 23 червня 2016 р. Участь у розвитку СЗППБ на етапі прийняття Конституційного договору засвідчила максимально можливий рівень залучення країни до інтеграції, на який її керівництво могло піти у сфері зовнішньої політики і політики безпеки за усю історію членства в Європейському Співтоваристві.

Список використаних джерел

1. Commons Sitting of 22 June 2001. Foreign affairs and defence // Hansard – House of Commons debates. House of Commons Historic Hansard for debates from 1803–2005. – HC Deb 22 June 2001. – Series 6. – Vol.370. – P.281–356.
2. Лист Надзвичайного і Повноважного Посла України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії В. Василенка Начальнику II Територіального управління МЗС України К. В. Тимошенко. №4244/424–115–687 від 27.06.2001 р. / Відділ державного архіву МЗС України. – Ф.8. – Оп.107. – Спр.194. // *Lyst Nadzvyčajnogo i Povnovazhnogo Posla Ukraïny u Spoluchenomu Korolivstvi Velykoï Brytanii i Pivnichnoi Irlandii* V. Vasylenka Nachal'nyku II Terytorial'nogo upravlinnja MZS Ukraïny K. V. Tymoshenko. №4244/424–115–687 від 27.06.2001 р. / *Viddil derzhavnogo arhivu MZS Ukraïny*. – F.8. – Op.107. – Spr.194.
3. Britain's role in Europe. Prime Minister's speech to the European Research Institute. 23 November 2001 / A National Archives. 10 Downing Street. Tony Blair archive. – Available in: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070701080624/http://www.pm.gov.uk/output/Page1673.asp>
4. Black I. Goodies up for grabs / I. Black // *The Guardian*. – 2001. – 17 December.
5. PM: A clear course for Europe. 28 Nov. 2002 / A National Archives. 10 Downing Street. Tony Blair archive. – Available in: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070701080624/http://www.pm.gov.uk/output/Page1739.asp>
6. UK International Priorities. A Strategy for the FCO. December 2003. – London: Published by TSO (The Stationery Office), 2003. – 62 p.
7. Menon A. From crisis to catharsis: ESDP after Iraq / A. Menon // *International Affairs*. – July 2004. – Volume 80. – Issue 4. – P.631–648.
8. European Union Treaty establishing a Constitution for Europe. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. – 482 p.
9. Блер Т. Шлях / Т. Блер; пер. з англ. – К.: Темпора, 2011. – 848 с. // Блер Т. Шлиах / Т. Блер; пер. з англ. – К.: Темпора, 2011. – 848 с.

Hrubinko A. V., candidate of historical sciences, docent, docent of Department of Theory and History of State and Law, Ternopil National Economic University (Ukraine, Ternopil), gav_tnpu@yahoo.com

UK's position on issues of foreign and security policy of the EU at the stage of adoption the Constitutional Treaty (2001–2005)

The article presents research of participation the UK in development of EU's foreign and security policy. Strategy of participation in European integration of T. Blair's government is considered. Aim of the article is analysis position of the UK on development system of Communities foreign and security policy at the stage of adoption Constitutional Treaty of the EU. Problematic aspects of development CFSP in connection with the Iraq war are presented. In conclusions was indicated that in process of preparation the Constitutional Treaty T. Blair's government defended main positions, which aimed balancing of CFSP development and conservation priorities of national foreign policy. Participation in development of CFSP at the stage of adoption the Constitutional Treaty showed the maximum possible level of involvement the United Kingdom into integration for Britain's government in this area during the whole history of countries membership in the European Community.

Keywords: Great Britain, EU, CFSP, ESDP, the Constitutional Treaty.

* * *

УДК 94.(497.11):348.71:050.355.01«1913/1914»

Затовський Б. О.,
аспірант кафедри нової та новітньої історії
історичного факультету, Одеський національний
університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса),
bodya@newmail.ru

ВІЙНА І ЦЕРКВА: СЕРБСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ПІД ЧАС БАЛКАНСЬКИХ ВІЙН В ОЦІНЦІ «ЦЕРКОВНИХ ВЕДОМОСТЕЙ» 1913–1914 РР.

Розглядається положення Православної церкви в Сербії протягом Балканських війн 1913–1914 рр. На основі публікацій часопису «Церковних ведомостей», була проаналізована діяльність сербського духовенства, та міжконфесійні відносини в країні. Також, були розглянуті погляди редакції і журналістів цього видання по відношенню до католицької церкви в Сербії та оцінка розвитку сербської церковної журналістики. Це дозволило дізнатися, яким чином події церковного життя висвітлювали російським читачам і як преса формувала громадську думку у населення. В результаті було з'ясовано, що у редакції цього часопису існувала велика зацікавленість у висвітленні релігійного життя в сербських землях. Аналіз російської церковної преси дозволив виявити особливості поглядів авторів публікацій на питання впливу церкви на сербське суспільство та державу.

Ключові слова: Сербія, конкордат, журнал, релігія, спархія, духовенство, періодичні видання, благодійна діяльність.

Интерес до Сербії в російській пресі значно зріс з початком Балканських війн. В 1912–1914 рр. російських церковних кореспондентів цікавив, насамперед, вплив політичних подій на конфесійне життя у сербському суспільстві. Це було пов'язано і з тим, що там, здебільшого проживало православне населення. Журналісти уважно досліджували положення Сербської православної церкви, яка мала значний вплив у суспільстві. Для Російської імперії було важливим встановити з Сербією дружні відносини. Це обґрунтовувалося спільністю у вірі з цим народам. Отож, російська церковна періодика досить докладно досліджувала всі релігійні питання в Сербії. Аналіз церковних журналів початку ХХ ст. дозволяє більш докладно розглянути ті сторони сербського конфесійного життя на які не достатньо було звернено в історіографії. Акцент на формуванні громадської думки в Росії по відношенню до подій в Сербії було зроблено тільки в деяких роботах.

Суспільство, в Російській імперії, отримувало більшу частину відомостей щодо конфесійного життя в Сербії від кореспондентів такого авторитетного періодичного видання, як «Церковные ведомости». Воно було офіційним органом священного синоду. На його сторінках публікувалися статті про різні події релігійного життя в Росії і за кордоном. В «Церковных ведомостях» містилося багато публікацій по балканській проблематиці. З січня 1913 р. – по липень 1914 р. «Церковных ведомостей» з'явилося 6 публікацій про конфесійне життя Сербії.